

Josip Kribl

CRKVA I NJEZINA HIJERARHIJA U ŽIVOTU I RADU IVANA MERZA

Svoj odnos prema Crkvi dr Ivan Merz je ponajbolje izrazio odgovorom na pitanje: »Zašto ljubim Katoličku Crkvu i Sv. Oca Papu?« — »Jer u njoj vidim jasnu sliku preljubljenoga Spasitelja i Boga Isusa sa svim njegovim savršenstvima, a u Sv. Ocu Papi pod prilikama čovjeka vidim Boga svoga i Gospoda svoga!«*

Naglasimo da su to, vjerojatno, manje izražajne riječi od onoga što je u svom odnosu prema Crkvi Ivan proživljavao.

I u našem vremenu, veoma spremnom za kritiku tih i takvih odnosa. *Lumen gentium* snagom nauke opće Crkve naglašuje: »Svjetlo naroda je Krist i zato ovaj Sabor, sabran u Duhu Svetomu, žarko žeh da njegovom svjetlošću, koja odsijeva na licu Crkve, rasvijetli sve ljude navješćujući Evanđelje svakome stvoru (usp. Mk 16, 15).«² I na drugom mjestu: »Krist, jedini Posrednik, ustanovio je na ovoj zemlji i neprestano uzdržava svoju Crkvu, zajednicu vjere, ufanja i ljubavi, kao vidljivi organizam, po kojemu na sve razlijeva istinu i milost.«³

Za drugi dio Ivanova odgovora jednako tako imamo riječi Iz *Lumen gentium*: »Ovaj sveti Sabor, idući stopama Prvog vatikanskog koncila, zajedno s njime uči i Izjavljuje da je Isus Krist, vječni Pastir, sagradio svoju Crkvu poslavši apostole, kako je i sam bio poslan od Oca (usp. Iv 20, 21); i htio je da njihovi nasljednici, tj. biskupi, budu u njegovoj Crkvi pastiri do konca vjekova. Da pak episkopat bude jedan i nerazdijeljen, postavio je na čelo ostalim apostolima blaženoga

¹ B. NAGY, *Borac s bijelih planina*, Zagreb 1971, str. 275.

² *Lumen gentium*, broj 1 — Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Zagreb 1970.

³ *Lumen gentium*, br. 8. — Iz LEO XIII., *Epist. Encycl. Sapientiae christianae* od 10. I. 1890.

Petra i u njemu je ustanovio trajno vidljivo počelo i temelj jedinstva vjere i zajednice. Tu nauku o ustanovljenju, trajnosti, značenju i naravi svetog primata Rimskog biskupa i o njegovom nezabludivom učiteljstvu. Sveti Sabor ponovno nalaže svim vjernicima čvrsto vjerovati..

Ivanov odnos prema Crkvi i Papi je aksiom njegovog dubokog proživljavanja kršćanstva, vjere u Crkvi kao velebnom odrazu samog neizmjernog Krista.^ Osnovni misterij ljudskog preobražaja, koji naviješta Evandjelje, Ivan promatra kroz misao o Crkvi: »Svi znamo da je Crkva katolička Mistično tijelo Kristovo. Krist je glava, a mi smo njegovi udovi. Kao što je Glava na križu umrla, tako po svetom krštenju i udovi Mističnog tijela umiru. Isto će tako članovi toga Mističnoga tijela s Kristom uskrsnuti. Krist će tada biti središte svega: mjesto sunca i mjeseca sjat će sunce Kristova tijela i svjetlost ovoga tijela razlijevat će se na uskrsla ljudska tjelesa. Konačna svrha ljudi jest, da dođu u Kraljevstvo Kristovo. Jedino po Crkvi doći će u nj i postići svoju konačnu svrhu. Slijedi, dakle, da sve u svijetu, sav svjetovni poredak mora služiti da ljudi, pripojeni Crkvi i tako Kristu, uskrsnu na vječnost.«®

Ivan je u svjetlu vječnosti imao pred očima onu: *Quidquid agis, prudenter agas et respice finem!* Crkvu ne doživljava izvanjski: kao neku organizaciju ili društvo vjernika. Danas bismo više naglasili zajednicu." Ne, on ponire daleko dublje. U njoj doživljava sa svetim Pavlom Krista. Susreće ga, mistično ga shvaća i osjeća. S njim živi. To hoće i izraziti njegova misao: »Po svojoj Crkvi Krist nastavlja svoj život među ljudima.«^

Snaga Kristova Duha uprisutnjuje samoga Krista u Crkvi, u nama i upravo to izražava Ivanova misao: »Po uskrsnuću nam je Krist vratio naša prava na božanski život, a o Duhovima nam daje Duha koji oživljuje.«' Taj je osobito izražen u simbolima i djelima liturgije, koja odaje Bogu na savršen način onu čast koja mu pripada kao začetniku svega.

Ivan će reći da je Crkva savršeno društvo, Kristova Zaručnica, koja vodi ljude u vječni život. Sva djela i zalaganja na području kulture (slikarstvo, kiparstvo, graditeljstvo, glazba, književnost) imaju samo to

•4 *Lumen gentium*, br. 18. — Usporedi Conc. Vat. I, sessio IV. i drugo.

5 I. MERZ, »Duhovna obnova po liturgiji«, *Luč*, 1924, br. 1, str. 17.

6 I. MERZ, *Katolička Akcija*, Šibenik 1927, str. 32—33.

' Zajednica je sjedinjenje ljudi na temelju ljubavi, više unutarnje zajedničkog shvaćanja i djelovanja. To je Tonniensovo razlikovanje, koje preuzima iz egzistencijalističke filozofije, ali u poimanju Crkve teško je općenito i reći da je Crkva zajednica u teističko-egzistencijalističkom smislu, iako se to može ustvrditi i za neke pojedince u odnosu prema Bogu i za neke skupine. Svakako je zajednica Crkve anagnog značenja, jer se intimni život vjernika, pripadnika Crkve, jače veže na unutarnje povezivanje s Bogom nego na zakonsko određenje izvana.

8 IVAN MERZ, *Katolička Akcija*, str. 32—33.

9 Ostavština Ivana Merza, F 21/11.

značenje da čovjeka upozore na ovaj život koji dobiva svoju vrijednost u vječnoj sreći, u potpunom susretu s Bogom.

Ivan pri tom nije naivan pa da ne bi vidio nedostatke članova Crkve. On to vidi i zna, ali govori o Crkvi koja je imala, i sada ima ponajviše mogućnosti da čovjeka učini sretnim, i to zbog toga što u sebi nosi božanski Život i može ga prelijevati u svaku ljudsku zajednicu, u svakog čovjeka. Stoga svatko tko se povezuje s Crkvom u susretaju božanskog života postaje dionikom tog života.*"

Njegov osobni i praktični stav u okviru tih misli nije samo izgradnja samog sebe, već davanje sebe u osobnom kontaktu — osobito njemu dragih Orlova — u susretu s ljudima kojima će svjedočiti Krista, koji ga izgrađuje unutar svoje Crkve, pa onda osobito tiskom koji će nositi tu hranu Crkve, taj božanski život snagom svoga prenošenja.

Rimska Crkva

Dok Ivan govori o Crkvi, njemu je jasno, pa i onima kojima prenosi svoje misli, da se radi o Rimskoj Crkvi, kojom upravlja rimski biskup, papa. Ta Crkva njega privlači i oduševljava i u njoj nalazi ostvarenu istinu Mističnog tijela Kristova. Rimski biskup, papa nosi hijerarhijsko uređenje Crkve, u kojem se pokazuje stožer, vrhunac i snaga, u kojoj blista sva ljepota njezina poslanja. Uz Rimsku Crkvu evocirat će Ivan misao Credo: *Credo in unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam*, koju je poslije svoga uskrsnuća Spasitelj predao Petru da je vodi (Iv 21, 17), povjerio je njemu i ostalim apostolima da je šire i njome upravljaju (Mt 28, 18 i dalje) i postavio je zauvijek kao stup i tvrđu istine (Tim 3, 15)." Tu će on Crkvu kao jedinstvenu doživljavati i na izvanjski način, kao kod lurdskih procesija i manifestacija, gdje mnoštvo naroda najrazličitijih narodnosti pjeva *Credo in unam sanctam ...* ili kad on s ushićenjem opisuje svoje doživljaje u vječnom Rimu, svu onu zbilju povezanu s proslavom Svete godine (1925.). Ivan se sav utopio u događaje koji veličanstveno predstavljaju divot-Rimsku Crkvu. U pjesničkom zanosu Ivan doživljava zbilju Crkve, kojoj su na čelu Petar i njegovi nasljednici: »Da, kada dođete u Rim, kad vidite misijsku izložbu i hodočasnike s različitih kontinenata, tada osjetite posve jasno urnebesnu aktivnost Rimske Crkve, majke svih crkava svijeta. Osjećate da kroz rimskog biskupa i rimsku biskupiju teku mlazovi izvanrednih energija. Kad ste u Rimu, to vam se čini da se nalazite u orijaškoj, dosad nevidljivoj električnoj centrali, čiji se kotači sveudilj vrte i koja u sav svijet šalje energije — velike i čudoredne obnove. U Rimu imate intuiciju, osjećaj da je Crkva perpetuum mobile ili, bolje je reći.

1« I. MERZ, *Katolička Akcija*, str. 48.

" *Lumen gentium*, br. 8.

da neka nevidljiva sila trajno pokreće taj divski stroj. Imate intuiciju, da sve na svijetu može propasti, da narodi i države, župe i mnoge biskupije i carevine mogu iščeznuti sa lica zemlje a da će rimska biskupija unatoč bura i oluja ostati neozlijeđena. Imate živ osjećaj da je sve krhko i nestalno... ali da se papina lađica bez bojazni njiše jer je usidrena na nepokolebivoj Petrovoj stijeni.*^

Te su misli samo pjesničko parafraziranje riječi koje je izgovorio Učitelj iz krajeva Cezareje Filipove: »I ja tebi kažem: Ti si Petar, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata je paklena neće nadvladati.« Taj isti Učitelj, Krist, obećano je potvrdio na Tiberijadskom jezeru nakon ispita Petrove savjesti, ispita koji je bio prožet pitanjem: »Petre, ljubiš li me?« I to po tri puta, da mu Isus onda kaže: »Pasi janjce moje ... pasi janjce moje ... pasi ovce moje ... «

Ivan je pisao mnogo o Rimskoj Crkvi, a sve je to činio razmišljajući o sadržaju njezina poslanja, koje poziva na jedinstvo svih Crkava i svih vjernika tih Crkava, za što je imala i odigrala silno značajnu ulogu Katolička akcija Ivanova vremena, koja je crpla svoju pouku i snagu iz pastirskih pisama Petrovih nasljednika. Ivan je davao naglasak za odnos prema Rimskoj Crkvi katolicima u hrvatskom narodu.

Kamo sreće da je kakav snažan duh kojeg hrvatskog katoličkog intelektualca laika sinuo u postkoncilsko vrijeme na obzorju Katoličke Crkve među Hrvatima! Možda bi uspio spriječiti poslije Koncila ono, što ne mogoše ni teolozi i biskupi, a što je per partes poljuljavalo i poljuljava čitavu Crkvu.

Rimska Crkva i njezin papa na čelu svih pravovjernih bio je ideal koji je Ivan naučio studirajući papinske dokumente s obzirom na Katoličku akciju. Tim se Ivan hranio i tim je hranio druge, da svi budu zdravi u svom katoličkom shvaćanju, propovijedanju i djelovanju." Upravo je zato i vodio »Orlove« u Rim, koji su u zajednici s katoličkom mladeži, s omladinom gotovo iz čitavog svijeta, pripadnicima Katoličke akcije, doživljavali, kako je Ivan znao reći, »jedno srce i jednu dušu«, koja je bila garancija Kristova mira u Kraljevstvu Kristovu!

Jedan Ivanov znanac pribilježio je sadržaj te proživljene zbilje: »Rim je bio cilj naših sanja. On (Ivan) nam ga je učinio još većim, jer nas je upoznao s našim Rimom. Onim Rimom, gdje je Koloseum slavan zbog krvi mučenika, gdje je sva veličina starine u katakombama i tamnici poglavice apostola, a sva veličina sadašnjice u starcu u bijeloj togi, koji sada slobodan prebiva na jednom od sedam vrhunaca. A kada je naša sredina dala jednoga, koji je gledao očima Prvosvećenika i kucao

12 I. MERZ, »Vječni Rim«, *Zd vjeru i dom*, 1925, br. 12, str. 338—339. (P 7, 2-3).

13 Mt 16, 18.

1* Iv 21, 15 — 18.

18 D. KNIEWALD, *Ivan Merz — Život i djelovanje*, Zagreb 1932, str. 169.

srcem njegovim, onda sva naša zajednica može biti ponosna i svaka njegova misao mora biti naša i njegova slava, slava naša.«”

Angažiranje « Crkvi

Ivanovo angažiranje u Crkvi ne proizlazi iz nekih emocionalnih razloga. Najdominantniju ulogu igra istinitost Crkve i njegovo uvjerenje u tu istinitost. Crkva posjeduje ne samo naravnu istinu, ta i nije toliko važna u čitavom njegovu djelovanju, već Crkva posjeduje nadnaravnu istinu, posjeduje istinitog Boga pa zbog toga i može davati istinite smjernice kojih se valja držati. U tom smislu je pisao i Hrvatskom sokolu, omladinskoj organizaciji liberalne orijentacije: »I Hrv. Sokoli neka budu uvjereni da je jedino Katolička Crkva luka istine i tvrda spasa narodu hrvatskome; ako od nje ne zatraže pomoć, uzalud će je tražiti.«*” Gledajući na situaciju u svoje vrijeme kod nas, Ivan će pod impresijom lurdске zbilje čudesnih ozdravljenja pisati odlutalim starokatolicima, a osobito otpalim katoličkim svećenicima. On bilježi: »Iz Lourdesa sam poslao starokatoličkom biskupu NikoH Kaloderi sliku ozdravljenice Parizot, kako sjedi u liječničkom uredu okružena mnogim liječnicima, ne bi li mu ona pokazala da je Crkva rimokatolička jedina prava Crkva Božja.«*8 Poslužimo se još jednim tekstom iz lurdskog sadržaja, koji po Ivanu pokazuje istinitost: »I tako se u Lurdu još i dan-danas dešavaju prava čudesa... A mnogi i mnogi ljudi, koji su izgubili vjeru ili kojima je vjera ohladnjela, ponovno počinju vjerovati u svetu Crkvu i živjeti po njezinim zakonima. Vraćaju se kući u svoja sela i gradove duboko uvjereni, da Tvorac svijeta i lurdski čudotvorac zarobljen kraljuje u svetohraništu svake katoličke crkve i božanskom ljubavlju izgara za ljudskim dušama s kojima se želi često i dnevno sjediniti... I sva se ta čudesa dešavaju u krilu Katoličke Crkve, pod paskom katoličkog svećenstva i katoličkih biskupa koji puni ljubavi gledaju u Sv. Ocu Papi vidljivoga Krista na zemlji, najvišeg između svih ljudi, svih naroda.«”

Moramo i opet naglasiti: gledanje na Crkvu povezivao je Ivan sa svetim Bogom, a ne s izvanjskim blještavilom Crkve. Nije se dao zavesti, a drugima je pomagao da ne budu zavedeni. Kroz povijest Crkve sve do naših dana znao je izvrsno lučiti blještavilo laži i namještenosti i unutar Crkve od prave istinitosti. Reflektirao je, uzmimo, na vijek Ljudevita XIV. i kritizirao: Taj je vijek sa svim svojim sjajem imao malo kršćanskog u svim svojim službenim predstavnicima, ali je taj vijek imao i svetih ljudi, koji su proživljavali pravo kršćanstvo i tako ga

1« Isto, str. 180.

1' I. MERZ, »Orao — na adresu Hrvatskom sokolu«, *Katolički list*, 1925, br. 2, str. 21.

18 I. MERZ, »Lurd«, *Katolički list*, 1924, br. 41, str. 504.

1» I. MERZ, »Naša Gospa Lurdska«, *Glasnik sv. Ćirila i Metoda*, 1925, br. 2, str. 26.

propovijedali. Nad takvom konstatacijom on je uskliknuo: »Divnog li djelovanja Crkve, koja u svakom stoljeću pokazuje čovječanstvu pravi smisao života!«²⁰ Za njega je istinita Crkva i u ekonomskim pitanjima čuvarica istine, kad naučava i propovijeda pravdu i ljubav. To je poslanje Crkve temeljeno na Duhu Svetom, koji je čuvar Istine, Boga Isusa Krista, koji je htio da njegov Duh pouči Crkvu u svoj Istini!²¹ To Ivanovo uvjerenje tražilo je od njega, čitave njegove životne orijentacije, dobro poznavanje onoga što Crkva naučava na svim područjima života pod izravnom (stvari vjere i morala) ili neizravnom (društvena i ekonomska pitanja) njezinom domenom. Zato je studirao papinska pisma i biskupske okružnice. Malo je rečeno: Čitao je! On je to studirao. On je to pretvarao u svoj život i taj život svojim radom prenosio drugome. Htio je da svi imaju orijentaciju prema crkvenom propovijedanju Istine, i to ne samo riječju nego i pismima, člancima, raspravama, pismenim uputama. Sve je to bilo ispunjeno kod Ivana — ne ljepotom izražaja, već snagom istine koju je nosio u sebi. Sav je svoj talent upotrijebio za službu istine Crkve, za službu bližnjemu prema Isusovoj: Nisam došao da budem služen, već da služim.²² Ivanov primjer — budući da je bio laik — u njegovo vrijeme, i sada, mnogom je svećeniku i biskupu iskrene savjesti tjerao crvenilo u lice! Orlovi, kojima je posvećivao svu svoju pažnju u odgojnom smislu pripadnika Katoličke Akcije, a jednako tako i Orliće, svi su oni osjetili, doživjeli istinu proživljenog Evandjelja, koje čuva u svoj svojoj istini snaga Duha Božjega unutar Božje Crkve.

Orlovska organizacija, muške i ženske grane, imala je prema Ivanovim zamislama biti kvasac društvenog preporoda u Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj, kvasac koji će bujati klicama Božje istine, koja je vođena Crkvom; kvasac koji će pokazati svoje plodove najprije unutar članova Katoličke Crkve u Hrvatskoj, a onda i među onima koji se u to vrijeme nisu smatrali takvima. On je stoga otvoreno pisao: »Bez velikih načela što ih daje Crkva uopće se ne može postaviti društveni poredak na čvrste temelje... niti je moguća obnova ljudskog društva. Stoga, ako želimo uistinu pomoći pri spašavanju suvremenog društva, nećemo usmjeriti svoje oči ni prema državicima, ni prema političarima, ni prema velikim učenjacima, već jedino prema nepogrešivom Učitelju Istine I Ćudoređa, prema Sv. Ocu Papi i prema onima, kojima je povjerio sam Duh Sveti da ravnaju Božju Crkvu.

U odnosu prema koedukaciji, koja je pod utjecajem liberalnih gledanja već podosta osvajala mlade duše, Ivan je bio odlučan za ono što nalaže Crkva, Učiteljica istine i Majka sa stoljetnim iskustvom. Mnogi su se tome protivili — ne samo liberalci već i katolički protagonisti —

20 I. MERZ, *Dnevnik*, 1. II. 1921.

21 Iv 16, 13.

21a ILIJA JAKOVLJEVIĆ, »Dr. Ivan Merz u književnom radu«, *Orlovska misao*, *Xmli*, br. 9, str. 124.

22 I. MERZ, *Naš ovogodišnji prosvjetni rad*, rukopis F 36, Ori. str. 1.

Imali su svoju savjest! — a ta je polako uvodila degradaciju kršćanskog života, čije plodove, nažalost, gorko kušamo, no Ivan je svima tima glasno rekao: »Recimo hvala Bogu da ima tko da nas za vremena upozori na pogibelji, koje prijete sa svih strana. Ona (Crkva) imade iskustvo od dvije tisuće godina; nju vodi sam Duh Sveti; zašto da slušamo više sebe i svoju pokvarenu okolinu negoli Crkvu Božju? Naše orlovske organizacije imaju zadatak, da pokažu kako su odredbe Crkve mudre i prava blagodat za ljudski rod. Mišljenje kojim se tvrdilo da u Katoličkom pokretu ima niz stvari koje ne spadaju pod vlast Crkve (seniori) Merz je valjano proanalizirao i u jednom članku završio svoje razglabanje ovim riječima: » ... Crkva ne daje samo načela (ideologiju) katoličkom pokretu i cijelom katoličkom životu, već ona u taj katolički pokret i život ulazi sa svom snagom svoje kraljevske vlasti (zapovijeda), dajući zakone, odredbe i smjernice kako će se ta duhovna načela provoditi u svim njegovim granama i ograncima, brinući se za izvođenje tih svojih načela, sudeći i kažnjavajući. To je stoga što je Krist Gospodin nerazdruživo povezao u nosiocima crkvenog autoriteta učiteljsku i pastirsku (kraljevsku) vlast. Ivan je stvari studirao i zrelo mislio. Takav njegov pristup svim crkvenim stvarima dobio je kasnije potvrdu, a Drugi vatikanski sabor u *Gaudium et spes* bilježi: » ... Crkva ima cilj koji je spasiteljski i eshatološki, koji se može potpuno postići samo u budućem vijeku. No ona je već tu na zemlji prisutna, sabrana od ljudi, članova zemaljskog grada, koji su pozvani da već tokom povijesti čovječanstva tvore obitelj sinova Božjih, koja treba da neprestano raste do dolaska Gospodinova. Krist je tu obitelj — ujedinjenu, istina, radi nebeskih dobara i njima obdarenu — saznao i uređio na ovom svijetu kao društvo i opskrbio je prikladnim sredstvima vidljivog i društvenog jedinstva. ... Crkva idući za svojim spasonosnim ciljem, ne posreduje čovjeku samo božanski život nego odsljeva također, i to na čitavi svijet, svjetlo koje je odraz toga života, osobito time što liječi i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe, učvršćuje povezanost ljudskog društva te daje dublji smisao i uzvišenije značenje svakidašnjem čovječjem djelovanju.

Ivan stoji na stanovištu da Crkva ima vlast nad posve duhovnim stvarima, zatim nad duhovno-vremenitim (mješovitim) i napokon nad vremenitim kad imaju duhovne posljedice.^^ U tim je pitanjima stav Crkve bitno ostao isti, no ponešto modificiran. *Gaudium et spes* veli: » . . . Misija koju je Krist povjerio svojoj Crkvi kao njoj vlastitu, nije ni političkog, ni ekonomskog, ni socijalnog reda: svrha, naime, koju je odredio, religioznog je reda. Ali upravo iz te religiozne misije izvire zadaci, svjetlo i sile koje mogu poslužiti da se ljudska zajednica izgradi i učvrsti po Božjem zakonu.«^'

23 I. MERZ, *Pismo Ortu*, F 36, rukopis str. 1, str. 6.

24 I. MERZ, »Vlast Crkve«, *Vrhbosna*, 1927, br. 4—5, str. 76; A 16 3.

2* *Gaudium et spes* 40. Na to upozorava i *Lumen gentium* u I, 8 i II, 9.

28 B. NAGY, *Borac s bijelih planina*, str. 77.

27 *Gaudium et spes* 42.

u zbiljskom stavu koji je Ivan usvajao za sebe i za sve kršćane — bili oni svećenici ili laici — osjećamo poziv na aktivno sudjelovanje u čitavom životu Crkve, prema kome »ne samo da su dužni prožimati svijet kršćanskim duhom nego su također dužni da u svemu, i to usred ljudskog društva, budu Kristovi svjedoci«. ^*

Zadnji kriterij i prosuđivanja i djelovanja za Ivana bila je Crkva. Tim stavom se Ivan odupirao racionalizmu, koji je u javni život uvodio i svoje misli i zablude: »Kao katolici zabacujemo racionalizam i hoćemo da našim životom ne vlada samo razum već razum i vjera.

U svim porama ljudskog života mora biti prisutna Crkva svojom brigom za onim čudorednim i religioznim, odnosno vjerskim, da se tako može lakše izvršiti glavni zadatak čovjeka: proširenje Kraljevstva Božjega na zemlji, a to nije ništa drugo nego istinski susret čovjeka i Boga!

Da bi čovjek mogao kršćanski djelovati — Merz bi rekao katolički — i biti u visinama duha, neba, dok putuje zemljom, nužan mu je za to katolički odgoj — od početka i u nastavku njegova života: u roditeljskom domu i u školi. Zato je Merz tražio pravo katoličkih škola.

Obrana vjerske, katoličke škole

Danas su nam veoma akutni problemi srednjih škola pa u tom smislu i povezanog studija. U Merčevo su se vrijeme samo nazirali ti problemi, koji nas danas muče, i to manje u didaktičkom smislu, a više u odgojnom, i to religiozno-moralnom. Ivan je u tom pitanju zastupao važnost i nužnost katoličkih škola. Služio se pri tom stručnom teološkom literaturom, a osobito dokumentima Sv. Stolice te enciklikama Pija IX, Pija X. i Leona XIII. U Ivanovo je vrijeme to shvaćanje u katoličkim krugovima bilo najnormalnije, iako se danas to ponešto drukčije gleda, no ne zbog krivih postavki, već zbog nemogućnosti koje dolaze s drugih strana. Ivan je s obzirom na škole inzistirao:

1. Roditelji imaju prema katoličkoj nauci prvu dužnost i pravo da se brinu za odgoj djece i imaju po tome pravo da osnivaju i nadziru škole.
2. Sve škole u pogledu vjerskog odgoja potpadaju pod Crkvu.
3. Država ima pravo osnivati škole i od svih nedržavnih škola ima pravo tražiti ono što zahtijeva opće dobro.
4. Država koja tvrdi da ona jedina ima pravo podizati škole i da može svojom vlašću ravnati svim nedržavnim školama, ta država: a) krnji prava roditelja, b) krnji naravno pravo svake privatne osobe da naučava i c) nanosi silnu štetu.

28 *Gaudium et spes* 43.

2» I. MERZ, »Kršćanski društveni poredak«. *Orlovski vjesnik*, 1928, br. 2, str. 8.

5. U nižim (pučkim i srednjim školama) vjerska je obuka i vjerski odgoj najpotrebnija stvar.
6. Treba zabaciti tzv. laičke škole.
7. Treba zabaciti tzv. simultane, tj. mješovite škole (interkonfesionalne).
8. Katolici se mogu, a često puta i moraju opirati nepravednim zahtjevima države. To se pravilo odnosi i na školstvo.
9. Katolici mogu odobriti samo konfesionalne škole (katoličke)."

Te svoje miisli, crpljene iz dokumenata Sv. Stolice i enciklika o odgoju i školstvu, Merz je potkrijepio Instrukcijama naših biskupa o katoličkom odgoju pa je zaključio: »Ove smjernice naših biskupa za sve su katolike zapovijed. Naša je dužnost da posvuda narod uputimo u stajalište naših biskupa I da ga poučimo poglavito o pravu i dužnosti roditelja da djecu šalju u katoličke škole.«³⁰ Ivan se veoma lako snalazio u crkvenom mišljenju, I to ne samo zbog toga što je pratio enciklike papa, što je studirao poruke i pouke biskupa već i zbog toga što je dobro prostudirao kršćansku filozofiju i katoličku teologiju. Tako potkovan bio je čak u crkvenoj glazbi i crkven i dosljedan. Branio je uvijek ono što je misaono doživljajno odgajalo finoću kršćanina-katolika.³²

Crkva pomaže čovjeku-

Gaudium et spes bilježi: »Crkva, kojoj je povjereno da objavi misterij Boga, koji je konačna svrha čovjekova, otkriva ujedno čovjeku smisao njegove vlastite egzistencije, tj. najbolju istinu o čovjeku. Crkva dobro zna da samo Bog, kome ona služi, odgovara najdubljim željama ljudskog srca, koje nikada ne mogu potpuno zasititi zemaljska dobra.«³¹

Ta se misao ostvaruje preko dnevnog izvršavanja dužnosti, hodom koji prolazi kroz ovaj svijet pojedinaca i zajednice, Ivan je htio svojim generacijama i suvremenima doviknuti: i konačno, i prolazno, i sadašnje ostvaruje se samo pomoću Crkve. Život s Crkvom osigurava duhovni napredak pojedinca, ali i cijelog hrvatskog naroda i napokon cijelog čovječanstva. Njemu je jasna misao koju je napisao o tisućgodšnjici hrvatskog kraljevstva: »...Hrvatski se narod odnjihao u krilu svete Crkve katoličke I od nje dobio mnoštvo duhovnih I vremenitih dobara. Pa onda: »Udes je hrvatskog naroda bio nerazdruživo spojen

³⁰ I. MERZ, »Školstvo«, *Za vjeru i dom*, 1925, br. 5–8.

³¹ Isto, str. 189.

³² »*Philosophia perennis*«, *Nedjelja*, 1942, br. 29, str. 3. I. MERZ, *Glazba i katolicizam*, rukopis Rr 5.

³³ *Gaudium et spes* 43.

³⁴ I. MERZ, »Katoličanstvo i hrvatski narod«, *Mladost*, 1924, br. 11–12, str. 201–214.

s udesom Crkve katoličke; zatajiti taj blagotvorni utjecaj Crkve na sav razvoj naroda bilo bi djelo najveće nezahvalnosti... Svaki pravi Hrvat mora biti duboko uvjeren da će koristiti svome narodu samo onda ako bude narod odgajao u pravom katoličkom duhu.«³⁵ Kada gledamo u Orlovstvo kao katoličku organizaciju, veli Merz, doviknuo bi čitavoj omladini: »Katolička vjera je bila vjera tvojih otaca; njoj cijeli hrvatski narod ima zahvaliti svoju slavnu prošlost. Želiš li da u ovo sudbonosno doba hrvatski narod ponovno ojača na svim područjima života, neka postavi kao temelj svom radu velika i jedina načela Crkve Kristove... Neka ti bude geslo, hrvatska omladino, u ovoj jubilarnoj godini: preporod naroda u Kristu po katoličkoj konfesionalnoj organizaciji. Svaki narodni rad koji se ne obazire na vječna načela Katoličke Crkve i kršćanskog ćudoređa urodit će prije ili kasnije sudbonosnim posljedicama I po sav narod.«³⁶»

Jedina obrana koju je Ivan imao za Orlove u odnosu prema tada nastalim omladinskim organizacijama bila su vjerska i moralna načela katoličke nauke, a unutarnja snaga Krist Gospodin u svetoj pričesti, komu se on u ravnoj liniji sa Zrinjevca prema isusovačkoj crkvi klanjao skidajući svoj šešir. A na upit svog jednog prijatelja — tako mi je to govorio naš jedan nedavno umrli svećenik — kome skida svoj šešir, odgovarao je: »U isusovačkoj crkvi ravno odavle pohranjen je naš Gospodin u sv. pričesti!« To je bio mentalitet Ivana Merza. Oduševljenje za moralna načela Crkve i dnevno primanje sv. pričesti stvara u našoj omladini junake sv. čistoće — te garancije za izgradnju omladine koja će znati podnositi žrtve.³⁷^

Napadi na Crkvu sa svih strana postaju vidljivi. Ako se, međutim, gleda u crkvene dokumente, nije moguće napadati Crkvu, jer ona uvijek nastoji prema Evanđelju unositi u ljudske odnose ono pozitivno. Pogreške koje se mogu vidjeti kod crkvenih ljudi i katoličkih laika ne proistječu iz nauke Crkve, već iz neizvršavanja njezine nauke, bio je Ivanov odgovor sokolima, liberalima i drugim protumoralnim borbenim redovima.

Svladati sve unutarnje neprijatelje i vanjske napadače vjere i morala moguće je samo — govori Ivan za sebe i za sve ljude dobre kršćanske orijentacije — snagom Crkve, snagom Kristova Duha, koji Crkvu oživljava, koji oživljava njegove — Kristove ili njezine — udove Crkve. Ta snaga Duha pokazana je za života Kristova, pa u sv. liturgiji, koja je izvor duhovne snage. O tome je Ivan često govorio i na tome je često inzistirao. Dnevna sv. misa i dnevna sv. pričest bile su za Ivana I u tom smislu najpreporučljivija i najčistija snaga Duha, kojom katolik može sebe najviše snažiti, najviše jačati.³⁸® Na drugom mjestu veli Ivan: »Po-

35 Isto, str. 202.

36 I. MERZ, *Hrvatskoj omladini prigodom tisućite obljetnice hrvatskog kraljevstva, rukopis, predgovor, Rr 7.*

37 B. NAGY, *Borac s bijelih planina, str. 273.*

I. MERZ, »Na adresu 'Hrvatskog sokola'«, *Katolički list, 1925, br. 2, str.*

sebna je zadaća Crkve da spašava i posvećuje duše, tj. da širi unutrašnje Kraljevstvo Kristovo i tako pripravi u dušama Kristovo Kraljevstvo slave — eshatološko Kraljevstvo.«²¹

Ivanov odnos prema crkvenim poglavarima

Merz je bio duboko duhovan čovjek. Njegovu duhovnost prožima eklezijalnost, crkvenost, koja odsijeva dubokim stavom poštovanja prema papi, biskupima i svećenicima. Osobni stav i apostolat, djelovanje Ivanovo prožeto je dubokim poštovanjem i ljubavlju, odanošću i poslušnošću prema papi kao Kristovu namjesniku. On je u tom smislu bio nazivan revolucionarom u našim okolnostima — i to od svojih kolega. Mirno je na to odgovarao: To su bitne kršćanske istine, stare kao i kršćanstvo, samo ponovljene od sadašnjih papa.*' No sasvim je sigurno da je Ivan prvi od hrvatskih katoličkih intelektualaca probudio pozitivno poimanje pape u čitavoj Crkvi, a posebno prema hrvatskom narodu. On je duboko odan prema papi kao prema zamjeniku Krista na zemlji. Duboko cijeni učiteljsku, pastirsku i kraljevsku vlast Kristovu u papi. Njegovi članci (oko desetak), kao i pisma (u Đačkom orlu) dobivali bi svoj najdublji smisao u Ivanovim riječima: »... Ljubav i odanost prema papi jest za život svakog vjernika od najveće i bitne važnosti... Ljubav i odanost prema papi nije samo za pojedinog vjernika od bitne važnosti već je od bitne važnosti za sav društveni život: za život u obitelji i školi, za štampu i umjetnost, za gospodarski, politički i međunarodni život.«** Krist je središte svega zbivanja. Papa je njegov zamjenik. Osnovna je zadaća pape duhovna izgradnja u svim oblicima ljudskog života. Treba mu iskazivati ljubav. Kad Ivan piše o tom odnosu prema papi, piše s puno oduševljenja i duhovne unkcije — osjeća se da je čitav prožet posebnim doživljavanjem. U papi moramo gledati nešto više od čovjeka, Ivanova je misao, jer on tumači i vodi nadčovječnu zbilju Isusa Krista. Iz toga Ivan živi, iz toga zrači život katoHčke mladeži i puka. Iz onih susreta koje je Ivan imao sa Sv. Ocem, kad je vodio Orlove i Orliće, crpio je snagu temeljenu na zbilji: Krist — euharistijski Krist i papa u našem životu, za nas, za narod, za Crkvu.

Takvim stavovima i upornošću Ivan kao i njegovi Orlovi, koje je u tom duhu odgajao, dolazili su u sukob i s onim katoličkim krugovima koji nisu bili takvog uvjerenja, a pogotovo s nekatoličkim (Sokolima). No to Ivana nije smetalo. On je na to bio ponosan. Doživljavao je zbilju one evandeoske: »Blago vama kad vas prognaju i usprogone radi mojega imena — vaše je Kraljevstvo nebesko!«*^ A za tim je Ivan težio.

21; »Duhovna obnova po liturgiji«, *Luč*, 1924, br. 1, str. 11—12; »Isus prijatelj malenih«, *Katolički list*, 1925, br. 43, str. 552.

38 I. MERZ, *Katolička akcija*, str. 13—14.

« D. ZANKO, »Duša dra Ivana Merza«, *Život* 19 (1938) 247.

41 I. MERZ, *Pismo bratu Orlu*, *Ostavština F* 39, 25.

42 Mt 10, 39—40.

Ivan je suprotstavljao u svoje vrijeme svoje misli i djelovanje krivom nacionalizmu, koji je nastojao podjarmiti vjerske slobode. Pozivao je na kristijanizaciju čitavog narodnog života i na ljubav k Sv. Stolici.*'

Profesor D. 2. kojega se s ponosom sjećam, jer je bio i moj profesor, piše o svom prijatelju Merzu s obzirom na odnos, koji je Merz imao u proučavanju papinskih enciklika: »Danas mirne duše mogu za sebe reći da mi je to bilo pravo čudo promatrati kroz četiri godine toga mladog profesora kojemu je, bez truna pretjerivanja, bila prva i glavna briga studij enciklika ... A kad je govorio o papi i njegovim pismima, o Crkvi Katoličkoj i njezinoj odgojnoj (uzgojnoj) metodi, koju je htio do u tančine uvesti u orlovsku organizaciju, onda si imao pred sobom potpunog stručnjaka i najvjernijeg sina svete Crkve.«**

Jednom svom prijatelju na pitanje, odakle tako sigurno crpi snagu i znanje katoličke nauke, rekao je otvorivši mu ormar, u kome su stajale enciklike i papinski dokumenti: Sve sam ovo prostudirao, a što nisam razumio, pitao sam teologe, koji su mi razjasnili!***

Sve je to Ivana vodilo dubokom poštovanju prema papi i Crkvi.

Odnos prema biskupima i svećenicima

Papinska vlast nad čitavom Crkvom jest vlast biskupa u njegovoj biskupiji. To je Ivan uvelike poštivao. Ne u smislu slijepe poslušnosti možebitnim neurednostima, već u smislu dubokog poštovanja i pomoći da se uvijek dode do onog pravog crkvenog, božanskog.

Katolička Akcija su pluća duhovnog života Crkve, ali ta pluća djeluju u dinamizmu biskupije, kojom upravlja biskup. Ta misao, trajno potkrepljivana, urodila je eksplozijom i izbacila je Merza iz Seniorata. Ali Merz je ostao Merz u odnosu prema biskupima. On ih je poštivao i pomogao vidjeti stvari u pravom svjetlu: nikada ih ne stavljati pred gotov čin, nikad ih ne stavljati u mutno i bezizlazno stanje, nikada opravdavati stvari, koje bi ih mimo odluka Sv. Stolice uvodile na skliske i krive terene. To Merzu nije dopuštalo njegovo svetačko poštenje.

Biskup je u svojoj biskupiji voda i učitelj. Sve ne mora znati, ali u svemu se može poučiti, u svemu mu se može pomoći. Nikad, ni u čem manipulirati. To je Merzovo načelo, koje nije pridržavao samo za sebe već ga je provodio koliko god je mogao u redovima Katoličke Akcije,

»Bolje je, da se jedno djelo, organizacija, akcija ne učini negoli da se učini mimo ili protiv biskupa. .. Ako se poduzimlju same po sebi lijepe i dobre stvari, ali ako ih ne odobrava vlastiti pastir (biskup), nije to hvale vrijedna gorljivost, niti je to iskrena pobožnost«, Merzova je mi-

* I. MERZ, »Zdravi i nezdravi nacionalizam«, *Život* 5 (1923/24) 357–358.

4« D. ŽANKO, »Duša dra Ivana Merza«, *Život* 19 (1938) 254–255; D. A. B", »Anđeo tješitelj«, *Orlovska misao*, 1928, br. 29, str. 106.

5 Dr. Z. M., *Misao*, 1929, korice.

« D. ŽANKO, nav. čl., *Život* 19 (1938) 257, citira Merza.

Nju potvrđuje čitavo njegovo djelovanje, javno pisanje i privatna korespondencija. U odnosima Seniorat — Orlovska organizacija biskupi su bili počešće uvučeni u nezavidan položaj. Merz je iz statuta svoje — orlovske — organizacije gledao na crkvene stvari. Biskupi su morali suditi, a Ivan je iza svega djelovao i pisao kao što to pokazuju slijedeći reci: »Jasno je da smo se mi orlovi stavili u službu svete Crkve spremni da je milošću Božjom pomazemo u širenju Kraljevstva njezina božanskog Zaručnika. Nemamo nikakvih nuzgrednih ciljeva, već ovaj jedini, glavni, da što više duša sjedinimo s Isusom. Stoga se apsolutno pokoravamo i u tom pitanju kao i u svim drugim našim biskupima .«*’ Ivan je upozoravao biskupe na crkveno i katoličko shvaćanje. Oni su gdjekada i politizirali i kombinirali, no Ivan je uvijek slušao. Jednom zgodom Merz piše svom prijatelju Ivanu Protulipcu kako je izvjestio nadbiskupa Šarića kako ni zagrebački, a ni đakovački Narodni savez, odobren od biskupa, ne odgovara direktivama Sv. Stolice. On piše: »To neka ostane među nama; biskupi su uredili, mi slušamo, ali nam je ipak dozvoljeno, da privatno upozorimo na nelogičnost. . .«**

Valja nam znati da je u tom smislu svako svoje predavanje prije nastupa dao na preventivnu cenzuru kojoj od kompetentnih crkvenih osoba. Izvještavao je čak biskupe o primljenim svetim pričestima unutar orlovske organizacije, uzmimo od požeške do sarajevske glavne skupštine. Ništa nije skrivao . . .

I kad se radilo o stvarima koje ne spadaju strogo na stvari vjere i morala i o odnosu prema papi I biskupima Ivan je bio dosljedan sebi: »Pravi su buntovnici koji vele da se papa i biskupi smiju upHtati samo u vjerska I čudoredna pitanja, a da nemaju pravo upravljati socijalnom akcijom katolika . . .«’”

S takvim svojim stavom: »Merz... teži... samo za tim da duhovno kršćanstvo side u vremenito — organizacijsko, pa makar se to I ne smatralo aktualno vjerojatnim. Takav posao za njega je plod vjere. On gleda na volju biskupa svrhunaravno i na svaku akciju kao djelo pobožnosti.«””

Koliko bismo našli danas takvih laika!? Teško mi je suditi o tome. . .

A svećenika? O takvi su doista rari nantes in gurgite vasto!

Recimo nekoliko misli o Merčevu stavu prema svećenicima.

Borio se za identitet svećenika — poznata, a kod nekih u naše pokoncllsko vrijeme omiljela krilatica. Ne, Ivanu to nije bilo ni na kraj pameti! Ivan je znao što je svećenik i nije dopustio svojim načelnim stavom da svećenik bude unutar njegove organizacije jednak drugima i da se svojom osobom uvlači u kojekakva petljanja. Ljudi su uvijek ljudi.

17 I. MERZ, *Pismo nadbiskupu Sariću od 3. 5. 1926*, F 53/23.

« I. MERZ, *Pismo I. Protulipcu*, br. 8 od 10. 2. 1926.

-19 I. MERZ, »Vječni Rim«, *Za vjeru i dom*, 1925, br. 2—3, str. 44—47.

”0 D. 2ANKO, nav. čl., *Život* 19 (1938) 257—258.

Ivan je želio da svećenik u organizaciji uvijek djeluje svojim darom primljenim od Krista: svećenik je u organizaciji duhovni, a ne običan član. »Zastupnici su svete Crkve u orlovske organizaciji orlovski duhovnici. A to su u pojedinim društvima oni svećenici koje imenuje biskup u svojoj biskupiji. To je također onaj svećenik kojega imenuje episkopat za cijeli Hrvatski orlovski savez. Svećenike zapada u orlovske organizaciji najčasnije mjesto...«*¹ »Svećenik je duša omladinskog društva, tj. njegov životni princip. Koli veliko značenje, ali i kolika velika odgovornost.«*² Svećenik je po svom poslanju i po svojoj službi animator, onaj koji potiče na svako dobro.

Ivan je poznao dobro svećenike svoga vremena. Znao je za mnoge da su bili u katoličkim organizacijama, ali i u političkim strankama. Vidio je da to nije dobro, kao što se to pokazivalo i u rezultatima vjerskog života . . . Reagirao je na »posvjetovnjačenje« svećenika. Nismo li i opet u vremenu, u kojem bi ga mnogi anatematizirali?

U vezi s tadašnjim podijeljenim stanjem između svećenika Ivan piše svom prijatelju: »Nastoj da svećenici vrše ministerium reconciliationis. Što da se oni pravdaju oko tipova organizacija, oko njihove organizacijske strukture. Neka imaju široko katoličko srce, koje poput Crkve obuhvaća i romanski slog i gotiku i barok, koja je indiferentna prema monarhiji i republici itd., samo ako nisu povrijeđena prava Crkve i ako se po tim kontingentnim stvarima (može) izbiti jedan vječan kapital.«*³ Sve nejasnoće između organizacija i svećenika u njima, Ivan je tražio da rješavaju biskupi ili biskupska konferencija.** Od biskupa je za svoju organizaciju tražio posebno »duhovno školovane«, izgrađene svećenike.

»Svakoga je svećenika Merz neobično štovao. Nikad nije dozvolio da se svećenici kritiziraju, da se pred omladinom iznose slabije njihove strane, da se ruši na bilo koji način svećenički ugled. Dirljivo je bilo gledati katoličkog intelektualca u zrelih godinama, kako ponizno i s mnogo strahopoštovanja govori s kojim mladim svećenikom, koji je možda kao gimnazijalac bio njegov đak.«**

Naše je vrijeme ponešto drukčije i naši laici ne nastupaju tako prema svećeniku kao Merz, no nije li to zato što smo previše tražili svoj identitet na području sigurne profanacije svećeništva?

Svi se ugledajmo u svetački lik Ivana Merza, koji će nam za sve perspektive našeg kršćanskog, katoličkog života donijeti Evandjelje, koje tumači Crkva kao neprevarljiva Učiteljica, i prihvatimo to Evandjelje na Merčev način u odnosu prema svećenicima, biskupima i Sv. Ocu.

51 I. MERZ, *Zlatna knjiga*, Zagreb 1924, str. 46–47.

52 I. MERZ, »Svećenik kao duhovnik omladinskog udruženja«, *Franjevački vjesnik*, 1927, br. 4, str. 85.

«> I. MERZ, *Pismo Krešiću Pandiću* od 11. IV. 1928, F 52/33.

s« I. MERZ, *Pismo I. Protulipcu*, od sv. Ivane Fr. de Chantal 1926, arhiv.

» M. STANKOVIĆ, »Merz — Božji čovjek svagdalnjice«, *Život* 19 (1938) 291.

THE CHURCH AND HER HIERARCHY
IN THE LIFE AND ACTIVITY OF IVAN MERZ

Summary

Dr. Ivan Merz — a firmly formed person of catholic life — lived with the Church. He was permeated with ecclesialisticity and his personal creed included a **sense of Church hierarchy**.

Ivan lived according to papal encyclicals and guidelines from the Holy See and he had great respect for the Holy Father, bishops and priests. This, in a hierarchic sense, was always the source of his energy and efforts to grow in catholic life. For him, the words of the Holy Father were »Roma locuta, causa finita« concerning not only dogmatic matters but in every field of Church life.

In his work — eminently catholic — Ivan always aimed at teaching his Eagles the importance of the ideas of the bishops and hierarchy, even when it **was a question of** some delicate matter **or a** possibly wrong movement of **a** bishop. He listened **to the** problem, then tactfully **and** politely hinted that it **was a** question of politics, **not a** purely catholic attitude...

Ivan never consented to bringing priests to the same level with the rest of the Eagles membership. He insisted on a priest to be the spiritual leader for his Eagles and for himself... **Ivan** had **a** deep respect for the vocation of priests and his relationship to the clergy was in accordance with this respect. His attitude resulted from his deep and firm faith. Merz was such a person.